

Майя Дімерлі*

Одеса – місто літератури ЮНЕСКО

Відрядження, що відкривають нові обрії міжнародної співпраці

Міжнародне представництво та культурна дипломатія

У червні 2025 року делегація з Одеси вирушила у важливе відрядження до Франції. До складу делегації увійшли директор Департаменту міжнародного співробітництва, культури та маркетингу Іван Ліптуга та керівниця офісу «Одеса – місто літератури ЮНЕСКО» Майя Дімерлі. Ціллю візиту була участь у XVII Міжнародній конференції креативних міст ЮНЕСКО в місті Анг'єн-ле-Бен, а також низка ключових зустрічей у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі. Ця поїздка мала на меті зміцнити міжнародні зв'язки та сприяти подальшому розвитку Одеси як міста літератури ЮНЕСКО.

Одеса, яка була офіційно визнана та включена до мережі креативних міст ЮНЕСКО у 2019 році, активно використовує свій статус для розвитку культурної дипломатії та міжнародного співробітництва попри поточні виклики.

Важливі переговори у штаб-квартирі ЮНЕСКО

Паралельно з участю у конференції в Парижі відбулися значущі зустрічі. Іван Ліптуга провів переговори з пані Бертою

* Керівниця офісу «Одеса – місто літератури ЮНЕСКО».

де Санкрістобаль (Berta De Sancristóbal), керівницею сектору Всесвітньої культурної спадщини відділу Європи та Північної Америки. Центральною темою обговорення став звіт моніторингової місії, який мав бути представленим на засіданні комітету Всесвітньої культурної спадщини в Парижі 6-16 липня 2025 року. Ці переговори є визначальними для подальшого збереження та підтвердження статусу Одеси як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Також були детально розглянуті питання українського законодавства у сфері охорони культурної спадщини, межі буферної зони ЮНЕСКО, створення ефективного органу управління об'єктом Всесвітньої спадщини та необхідність розробки науково-проектної документації. Ці стратегічні дискусії закладають фундамент ефективної взаємодії з міжнародними партнерами у сфері захисту культурної спадщини Одеси.

Це все стосується збереження душі Одеси для майбутніх поколінь, того, як ми будемо захищати нашу красу у глобальному контексті.

Анг'єн-ле-Бен: обмін досвідом та ідеями

У місті Анг'єн-ле-Бен, де проходила XVII Міжнародна конференція креативних міст, делегація активно брала участь у дискусіях. З учасниками літературної підмережі ЮНЕСКО обговорювалося питання щодо імен письменників, які в Україні підпадають під дію нового законодавства та які рекомендовано до виключення з публічного простору та топонімії міста. Це обговорення підкреслило важливість міжнародного діалогу у розв'язанні чутливих питань культурної політики.

Під час конференції було встановлено нові контакти. Зокрема відбулося спілкування з представниками міста кіно Потсдама, чия команда активно використовує штучний інтелект у своїх проєктах, а це відкриває перспективи для співпраці з Одеською кіностудією у сфері інноваційних технологій у кінематографі.

«Читання для Одеси: не просто слова» – приклад міжнародної солідарності

Важливо відзначити ініціативу «Читання для Одеси: не просто слова», започатковану Міланом – містом літератури ЮНЕСКО (статус діє з 2017 року) 24 лютого 2024 року, у другу річницю початку повномасштабної російської агресії. Ця акція була організована на підтримку Одеського літературного музею, виставки якого залишаються закритими через військові дії.

До ініціативи долучилися п'ятнадцять міст літератури: Рейк'явік (Ісландія), Манчестер (Велика Британія), Любляна (Словенія), Мельбурн (Австралія), Ліллекхаммер (Норвегія), Ноттінгем (Велика Британія), Кухмо (Фінляндія), Квебек (Канада), Краків (Польща), Ясси (Румунія), Тукумс (Латвія), Ексетер (Велика Британія), Вроцлав (Польща), Единбург (Велика Британія) та Одеса. Поети з Рейк'явіка пожертвували свої гонорари на підтримку проєктів офісу «Одеса – місто літератури ЮНЕСКО», і це є знаковим проявом солідарності.

Ми безмежно вдячні кожному креативному місту літератури, яке стало амбасадором української культури та літератури у ці непрості часи. «Ви за Україну. Ми за вас», – ці слова стають девізом нашої співпраці. А ми прагнемо, щоб українці дізналися більше про культуру кожного з вас!

«Поезія в містах літератури»: інноваційний проєкт Одеси

Одним із центральних моментів конференції стала презентація літературного проєкту «Поезія в містах літератури». Цей проєкт, що реалізується у партнерстві з газетою «Вечірня Одеса» та англomовним інтернет-виданням «Odessa Journal», зашнованим громадянином Італії з міста Мілан у 2019 році, має на меті зробити видимою поліфонію підмережі міст літератури ЮНЕСКО.

Проєкт, розрахований на рік, планує залучити до співпраці близько п'ятдесяти міст літератури ЮНЕСКО. Його особливістю

є використання технології доповненої реальності, яка дозволяє читачам паперової версії газети «Вечірня Одеса» прослуховувати вірші мовою оригіналу, наводячи смартфон на фото поета, який бере участь у проєкті.

Проєкт передбачає створення поліфонічної бази поетів, яка включатиме коротку інформацію про братське місто літератури, фото та біографію керівника офісу міста літератури, побажання від цього керівника Одеси, а також фотографії, відеозаписи читань, біографії та вірші поетів і роботи перекладачів. Контент буде представлений трьома мовами: оригінальною, англійською та українською. Відеозаписи читань поетів розміщуються на YouTube-каналі міста літератури з відповідними детальними описами, а інформація поширюватиметься у публікаціях на Facebook, будуть виходити друком та публікуватися в Інтернеті матеріали, присвячені кожному місту, поету та перекладачу. Це забезпечить максимальну доступність культурного обміну. Вже сьогодні у нас є запити від міст, які не входять до літературної підмережі, з проханням доєднатися до нашої ініціативи, ми бачимо зацікавленість у висвітленні проєкту від відомих ЗМІ. Про це йдуть перемовини.

Що це створює? Це не просто обмін текстами. Це підтримка одеських поетів, які долучаються до міжнародного літературного життя, перебуваючи та працюючи у вкрай небезпечних умовах. Це можливість оплатити працю українських поетів та перекладачів.

І що дуже важливо – ми будемо фінансово підтримувати розробників застосунку доповненої реальності у Харкові – місті музики ЮНЕСКО, яке щодня потерпає від жорстоких російських атак. Треба зазначити окремо, що попри можливість працювати віддалено, розробники застосунку «AlbumAR», який створює магічний ефект фото, що оживають, залишаються у Харкові.

Це наш спосіб підтримати креативну індустрію та стійкість України, показуючи, що культура живе і творить навіть під обстрілами. Це потужний спосіб зробити культуру міст літератури видимою як для аудиторії в Україні, так і за її межами.

Проєкт націлений на створення тому антології сучасної поезії міст літератури, який включатиме тексти трьома мовами

та відео-, аудіотеку. У друкованій версії будуть використані технології доповненої реальності, тому будь-хто матиме можливість насолодитися красою фонетичного звучання різних мов, нікуди не переходячи за додатковими посиланнями.

Головна ідея – зробити видимою багату поліфонію нашої літературної підмережі, дозволити голосам поетів зазвучати по всьому світу. Це створює потужну синергетику між містами, дозволяючи кожному доторкнутися до творчості іншого.

Ми висловлюємо велику подяку поетам з міста літератури Рейк'явік, які вже долучилися до реалізації проєкту: Анні Роус Аурнадоттір (Anna Rós Árnadóttir), Бринї Г'яльмсдоттір (Brynja Hjalmsdóttir), Інгоульфур Ейрікссон (Ingólfur Eiríksson) та Педро Гуннлаугу Гарсія (Pedro Gunnlaugur García).

Наш колега, керівник офісу «Рейк'явік – місто літератури ЮНЕСКО», координатор літературної підмережі креативних міст К'яртан Маур Оумарссон (Kjartan Már Ómarsson) виконав блискучу роботу, зібравши чудових поетів та надавши всю необхідну для першої публікації інформацію. Побажання К'яртана нашому місту: «Бажаю Одесі – місту літератури – міцного миру, сили та подальшого визнання як життєво важливого порту ідей, культури, спадщини та міжнародної дружби».

Ми вдячні нашим поетам, які переклали ісландські вірші українською: Михайлу Сону, Марії Галіній, Євгенії Краснояровій та Владиславі Ільїнській. Особлива вдячність перекладачці поезій англійською мовою Ларісі Кайзер (Larissa Kyzer).

І звісно, без наших інформаційних партнерів, «Вечірньої Одеси» та «Odessa Journal», проєкт не поширився б на таку велику аудиторію. Тож щиро дякуємо Олегу Суслову та Антоніні Полетті за стратегічне партнерство.

Ми пропонуємо вам долучитися до інноваційних технологій та послухати авторські читання віршів ісландських поетів з Рейк'явіку.

1. Проскануйте к'юар-код смартфоном.
2. Дотримуйтесь інструкцій.
3. Наведіть екран на фото з позначкою смартфона.
4. Насолоджуйтесь красою ісландської мови.

К'яртан Маур Оумарссон і Майя Дімерлі презентують проєкт «Поезія в містах літератури»

Анна Роус Аурнадоттір

Раковини (Skeljar)

Переклад: Михайло Сон

якщо повзти
каналізаційними трубами
все далі і далі
ти зрозумієш
всі будинки стоять біля моря
іноді
присівши на холодний фаянс унітаза
вона чує
крики чайок
з раковини
і згадує історію про моряка
якому наворожили смерть у морі
як він кинув весла
як пішов углиб суші

все далі і далі
як забув слова риба і молюски
як з підозрою дивився
на вологе каміння
що зустрічалося
на його шляху
поки одного разу
заснувши на вахті
він не запропонував притулок
двом людям
які зазнали
корабельну аварію
вона думає про те
як вони знімали свої мундири
немов устриці скидають свої раковини
як всю ніч
з них стікала вода на підлогу
як у ній на світанку
відбивалось
нерухоме обличчя
моряка що вдивляється у калюжу
жити
це як засинати на вахті
померти
це як заснути на вахті
вона обмірковує це
та намацує сенси
як равлик
що повзе по черевіку
як жінка
якій наворожили смерть від хвиль
але вона все одно
переїжджає в раковину
свого будинку
біля моря

Бринья Г'яльмсдоттір

Суперечка (Rök)

Переклад: Марія Галіна

Жінка каже: з мене досить

Каже:

Ти ж знаєш, що я терпіти не можу,
коли ти вивалюєш повні відра риб'ячих тельбухів
на парковку, ані
коли ти виплескуєш свій нічний горщик з третього поверху,
знаючи, що я стою
під вікном і зовсім не чекала
на те, досі вже до речі отої зупи
яку я налила саме тобі
залишилося ще багато
і я не хочу вирішувати що з нею робити
вилити чи доїсти

Тільки тому що ти просиш мене потримати ложку
Поки лежиш там
Мов слимак
Їй відповідають:
Зітханням
тим, що підносить
ополоники до губ
втягує їх до відкритого рота
вивалює язик аж до підборіддя
щоби довести
що все це було проковтнуто

Інгоульфур Ейрікссон

Книга поезій (Ljóðabók)

Переклад: Євгенія Красноярова

Я дав собі обіцянку
поговорити з тобою,
коли напишу цю книгу.

Кожна сторінка,
яку я перегортаю, –
це крок
до тебе.
Мабуть,
читатимеш мене,
як розгорнуту книгу,
мабуть,
подумаєш,
що зростав я на тих самих книжках,
що і інші,
мабуть,
я тільки обкладинка біла.
Але я прослухав курс з вивчення манускриптів
і знаю, що правда ховається
між рядків.
Одна з небагатьох речей, які я знаю.
Ще знаю, що в моїй бібліотеці
томів завбільшки,
ніж пристойно мати,
і серед чотирнадцяти книжок,
що я у вихідні купив,
розсердивши матусю,
ховаються
тобі цікаві книги.
Скажімо, збірка перекладів
твого улюбленого поета
(але я, чесно, не тому її купив),
а ще трактат
про відстань,
що між нами усіма.
Мене поклали
не на ту полицю,
і в каталозі Національної бібліотеки
зазначено, що я загублений,
а це не так.
Я просто шукаю

того,
хто віднайде мене.
Це ти, сподіваюсь.
Читай мене,
ніби розгорнуту книгу,
я повний поезій.

Педро Гуннлаугур Гарсія

[[Образи зі затемненого саду]
[Myndir úr myrkvuðum garði]]

Переклад: Владислава Ільїнська

Те, що прокидається з ранком, завжди має продовження –
оці, краплини
ширяючої роси в усіх своїх кольорах
темна ніч тримає губи зімкнутими

незбагненна в глибині, вона надсилає мені
каміння заплутаності – беззахисні,
невимовні весняні квіти,
що проростають на кам'яних урвищах
і в'януть, згашаючи факел,
не зворушений світом
схід сонця – важкий як свинець
і ця темрява
шиплячи поглинає його
надія і ніч відвертаються од мене
сонце на листі в пошуках росту –
все викладено на аркуші переді мною
і погода залишає по собі сліди:
черепи тварин, злиденність, виміряну у відстанях і
кишені, повні ключів, які я отримав у позику
життя – це маленький день,
що прокидається в іншому місці,
а тут зберігається образ обіймів
у саду, де всі вогні погашено
і всі камені гладенькі
пом'якшені жалем –
сюди просочується
саме те, що колись було,
щоб чекати

Ми не втомимося нагадувати, що цей проєкт створено офісом
«Одеса – місто літератури ЮНЕСКО» та реалізується за кошти, зі-
брані містом літератури Рейк'явіком у межах читань, ініційова-
них містом літератури Міланом «Читання для Одеси: не просто
слова» 24 лютого 2024 року.

Розширення горизонтів співпраці

Під час відрядження також було вивчено досвід інших міст. Де-
легація ознайомила з проєктом міста літератури Манчестера –
«Фестиваль бібліотек», планує обмін досвідом та пропозиціями.

Іван Ліпуга розповідає про Світову спадщину Одеси представникам міст літератури ЮНЕСКО

Були досягнуті попередні домовленості про кроссекторальну співпрацю, зокрема з координаторами музичної підмережі щодо можливої участі Одеси у спільному святкуванні Дня джазу ЮНЕСКО наступного року.

Одеса також отримала можливість приєднатися до проєкту колег з Данії «Намалюй янгола», який передбачає участь дітей у конкурсі малюнків з подальшим створенням анімаційного фільму.

Розпочнеться робота над спільним культурним проєктом з містом літератури Гайдельбергом: проєкт спрямований на глибше знайомство з культурою та мистецтвом обох міст.

Досягнуто також попередньої домовленості про співпрацю в проєкті, орієнтованому на франкомовні міста різних номінацій.

Погляд у майбутнє

Відрядження до Франції стало важливим етапом у міжнародній діяльності Одеси. Воно підтвердило, що Одеса – це не лише географічна точка на карті, а й активний та стійкий інноваційний гравець на міжнародній культурній арені. Делегація повернулася з новими ідеями, встановила нові контакти та досягла перспективних домовленостей, які сприятимуть подальшому розвитку культурної сфери Одеси та зміцненню її міжнародного статусу.

Одеса продовжує будувати мости, об'єднувати людей завдяки культурі та мистецтву, і ми пишаємося тим, що можемо бути частиною цього глобального руху!

